

Nemzetközi szeminárium a könyvtári törvénykezésről

Nemzetközi szemináriumot szervezett a könyvtári törvénykezés kérdéseiről, a könyvtári törvény mint olyan problémáiról a Magyar Könyvtárosok Egyesülete szeptember 28–30-án az Országos Széchényi Könyvtárban. A szeminárium megszervezése mintaszerű volt. A résztvevők – számuk légiónyi volt, szerepeltek köztük minden könyvtártípus, könyvtárfajta vezető képviselői, legfontosabb szakemberei, és természetesen az osztrák, cseh, szlovák, lengyel, román, szlovén és ukrán nagykönyvtárak, nemzeti könyvtárak prominens képviselői is – előzetes munkaanyagokat juttattak el a szervezőkhöz. Ezek az anyagok (köztük vehemens vitairatok, elmélyült szaktanulmányok, probléma-szemlélő összefoglalások, a legfontosabb aporiákat kiemelő vázlatok, egy-egy ország könyvtári törvénykezési folyamatait, recens állapotát tükröző traktátusok, egy-egy kérdésre összpontosító esszék stb.) időben elkészültek, sokszorosítottak, még a szeminárium kezdete előtt el is jutottak a résztvevőkhöz, tehát biztos alapot nyújtottak a kerekasztalszerűen elképzelt és megvalósított szemináriumi munkához, vitához, együttgondolkozáshoz. A kérdés immár nem is az volt, hogy sikerül-e kellő számú igazi problémát összegyűjteni, a vitának tápot adni, hanem sokkal inkább az, lehet-e egyáltalán úrrá lenni a hatalmas anyagon, a szempontok, elvek, nézetek, koncepciók sokaságán, lehet-e rendet tenni az egész, végtelenül összetettnek, sokszorosán bonyolultnak és rétegzettnek tűnő-bizonyuló törvénykezési problémaanyagban.

A szervezők gondoskodtak arról is, hogy a résztvevők tájékozódhassanak a „felső” instanciák felől. A szemináriumon ezért tájékoztatást nyújtottak a Belügyminisztérium, az Igazságügyi Minisztérium valamint a Pénzügyminisztérium illetékes szakemberei, elmondva szinte mindazt, ami keretként vagy háttéranyagként a könyvtári törvénykezéssel kapcsolatos lehet: azt, hogy milyen vonatkozásai vannak a könyvtári törvénykezésnek az önkormányzati törvénnyel, egyáltalán az önkormányzati jogi felállással és működéssel kapcsolatban, hogy milyen kritériumai vannak a törvénykezési processzusnak, hogy milyen buktatói vannak (igazságügyi aspektusból) a törvényalkotásnak, milyen esélyeket és hatékonyságot várhatunk egy törvénytől, végül, hogy anyagilag, pénzügyileg milyen kontextusba illeszkedik, kell hogy illeszkedjék egy könyvtári törvény, milyen fenntartási garanciák építhetők bele (és persze, hogy mennyit érhetnek az ilyen garanciák). Ezek a keret- és háttérinformációk feltétlenül szükségesek voltak, ha nem sikeredtek is éppen nagyon lelkesítővé-megnyugtatóvá. Az önkormányzatok helyzetéről, működésének anomáliáiról a jelenlévő önkormányzati könyvtári vezetők és szakemberek persze sokat tudtak, de a belügyminisztériumi előadó számukra is tudott sok újat mondani. Sokkal kevesebbet ismerhettek a törvények megszületésének bonyolult (sokszor kétségbejuttatóan bonyolultnak tűnő) processzusáról a résztvevők, és nem kevesen érezhettek elkeseredést atekintetben, hogy milyen

fokú a szilárdsága, tisztelete és hatékonysága ma Magyarországon egy-egy törvénynek. A pénzügyminisztérium képviselője pedig azokat a kereteket vonta meg, amelyeken belül képzelhető csak el a könyvtárak anyagi mozgásteré, azokra a költségvetési korlátozásokra és punctum saliensre világított rá, amelyek tartósan rögzítik a könyvtári elképzelések és garanciák „palfonját”.

Az előzetes várakozásokból, az előzetes munkaanyagokból, a mindenki által ismert problémákból, a hazai és külföldi törvénykezési gyakorlatból, a szabályozni óhajtott-vágyott területek sajátos kérdéseiből szövődött probléma-dzsungelbe a szemináriumot levezető *Papp István* vágott racionális rendet, meghatározva azokat a központi kérdésköröket, amelyek mentén, amelyekre koncentrálni haladhatnak az eszmecserek, amelyek körül kibontakozhatnak, explicitté válhatnak a nézeteltérések. Hét ilyen nagyobb „csomag” került tehát terítékre.

Az első még tulajdonképpen előzetes kérdés volt: kell-e egyáltalán könyvtári törvény, szükség van-e rá, nem lehetnének-e el nélküle. Az igenlő válasz, a hangos KELL eleve várható volt, az e körül kibontakozó vita mégsem tekinthető álságosnak vagy fölöslegesnek. A „kell”-ben, az „igen”-ben ugyanis implikálva kell lennie a „miért”-nek is. Ennek megfogalmazásához pedig szükséges tudni (és megcáfolni) a törvény ellen szóló érveket. Nos, a szeminárium, tudomásul véve, alaposan megfontolva, hogy mi minden szól egy könyvtári törvény ellen (jeles, jó könyvtárüggyel rendelkező országok példája; a törvények „lebegése” a valóság, a könyvtári gyakorlat fölött; az, hogy minden törvény szükségképp rossz, hiszen nem a teljes terep problematikáján alapszik; az, hogy a könyvtári munka a társadalom oly sok szintjéhez, tevékenységéhez kapcsolódik, hogy egységes törvény nemigen alkotható; az, hogy maga a könyvtárügy is sokszorosán összetett terep, egyetlen törvénnyel nem fogható be; az, hogy a korábbi törvénykezés hatástalannak bizonyult stb.). Az igen mellett persze vaskosabb érvcsomó szól. Mindenekelőtt az, hogy – miként legkarakteresebben *Redl Károly* megfogalmazta – az „alapvető jogok” az alkotmányon kívül kizárólag törvényben szabályozhatók. E jogok érvényesülését az állam egészének kell garantálnia, tehát amikor a könyvtárak létükért harcolnak, szükséges a törvényi garancia a további működés biztosítására. Lehet tehát, hogy más, fejlett országok ellehetnek törvény nélkül, nálunk – a helyi viszonyok sajátosságai, a történelmi előzmények okán – feltétlenül szükség van törvényre. Nem kellett tehát mindjárt az elején bezárni-felozlatni a szemináriumot, hiszen, ha kell törvény, érdemes szólni arról, hogy az milyen legyen.

A második csomag is tulajdonképpen még az előzetes kérdésfeltevések szintjén helyezkedett el. Arról kellett itt szólni, hogy a könyvtári tvr. érvényben maradjon-e az új törvény megszületéséig, vagy javasolandó hatályon kívül helyezése. E kérdésben nem született egységes álláspont. A résztvevők nézetei megoszlottak, ami végül is – természetesen – azoknak kedves, akik érvényben szeretnék látni-tudni a korábbi szabályozást, hiszen az magától nyilván érvényben marad. E kérdéskör azonban nem váltott ki különösebben szenvedelmes állásfoglalásokat. Érthetően: ha kell (és így remélhetőleg lesz) új törvény, a meglévő szabályozás félig-meddig így is úgy is érvényben marad; vagy mert érvényben hagyják, vagy mert a spontán működés nagyjából úgyis hozzá igazodik (már amennyire). Sokkal fontosabbnak tűnt mindenki számára a harmadik csomag kérdésnyalábjá.

Nevezetesen az, hogy milyen törvényre van szükség, mire alapozódjék ez a törvény, miből kell a törvénykezésnek kiindulnia, mire kell a törvénynek kiterjeszkednie stb. Itt tág tere nyílt a legfinomabb distinkcióknak, megkülönböztetéseknek, alkotmányjogi és törvényértelmezési finomságoknak, a funkcionális és strukturális megközelítéseknek, szabatos elhatárolásoknak. A sok-sok hozzászólás látszólag teljesen egymás mellett ment el, nem egyszer tűnt úgy, hogy filozófiai, jogbölcseleti, ontológiai felhőrégiókban vész el a vita, amely legfeljebb arra lehet így jó, hogy a résztvevők (és így a könyvtárostársadalom) elmeélet tanúsítsa, azt igazolja (önmagunk előtt), hogy mindannyian „nagyágos elmék” vagyunk. Persze valójában szó sem volt erről. Ha valahol, úgy e kérdésnyalábnál tényleg szükség van a legtisztább, ha úgy tetszik, legszórészálhasogatóbb megkülönböztetésekre, az alapokig való lehatolásra. A törvény egész építményét meghatározza, milyen a kiindulási pontja, min fog állni, milyen kocsányok kötik a nagy egészekhez. És úgy tűnik, a szeminárium remekül vizsgázott e ponton. A legkülönbözőbb vélemények szinte mind arrafelé konvergáltak, hogy a könyvtári törvény kiindulása nem lehet a „létező” könyvtárügy ilyen vagy olyan volta. Nem lehet a szakma ilyen vagy olyan követelményállítása, öntörvényű igénye, szükséglete. A szeminárium tehát egyértelműen elvetett mindenféle korporatív, neokorporatív elképzelést és koncepciót, üdítő kivételként a neokorporatív mozgások hazai bővedje idején. Az állampolgári jogokból, az alkotmányban biztosított állampolgári jogokból kell kiindulni – hangzék súlyosan és határozottan. E jogokon, az információhoz való hozzájutás, hozzáférés jogmezsgyéjén kell lehorgonyoznia a könyvtári törvénynek, minden más csak ebből következhet, erre építhet, ehhez képest kerülhet be a könyvtári törvénybe. Ehhez az alapelvhez képest tekintendő tehát a normativitás kontra deskriptivitás kérdésköre is, az állampolgári jogokból való kiindulás fényében tűnik ki igazán, hogy a törvény nem foglalkozhat technikai kérdésekkel (bármily széles értelemben vesszük is a technika terminust), és végül, ebből az alapállásból válaszolható csak meg értelmesen a negyedik csomag kérdésköre is.

A negyedik csomagban arról esett szó, ahhoz szóltak hozzá a résztvevők, hogy mi mindenre terjedjen ki a törvény hatálya. Hála az előző csomagban megválaszolt alapkérdéseknek, e problémakörre már tiszta fény vetült; ha az alapkiindulás az állampolgári jog, akkor a törvénynek ki kell terjednie minden olyan könyvtárra, amelyek az állampolgárok többségével állnak szemben. A nyilvánosság kérdésköre is itt ragadható meg igazán, valamint a nyilvánosságból, annak fokozataiból fakadó követelmények és igények is. Ez a csomag szinte szervesen nőhet hát át a következőbe, az ötödikbe.

Az előzményekből érthetően a törvény vonatkoztatási pontokat kell hogy adjon, nem részletes szabályozást. Az állampolgári jogok természetesen a fenntartókon keresztül vonatkoznak a könyvtárakra. A könyvtárak feladatait a fenntartók szabják meg, azon az alapon, hogy nekik kell megfelelniük az állampolgárok igénytámasztásainak. A fenntartók az állampolgároknak felelnek, az ő „kedvükért” tartanak fenn és működtetnek olyan könyvtárakat, amelyek kielégítik ezeket a jogokon alapuló igényeket. A törvény tehát megmondja, milyen feladatai vannak a fenntartóknak, azt is, hogy milyen könyvtárakat kell fenntartaniuk, mi mindent kell biztosítaniuk. A fenntartók kötelezettsége az adott közösségekkel szemben áll fenn, jogai az intézménnyel, a könyvtárakkal kapcsolatosak.

A hatodik csomag részint a könyvtárak válfajai-
val kapcsolatos feladato-
kat, részint a kontroll kér-
déskörét foglalta magába.
Itt esett szó arról is, kelle-
nek-e könyvtári irányelvek,
szabályok stb, a törvény
mellett (természetesen kel-
lenek, hisz a törvény az
alapkérdésekre összponto-
sít, ám még mindig kérdés,
hogy ezekre az irányelvek-
re a törvény megszületése
előtt, azzal párhuzamosan,
netán az után van-e szük-
ség). Hogy a túlszabályozás
e területen is gondosan el-
kerülendő, az evidencia. Az
állampolgári jogokból való
kiindulás, a helyi közössé-
gek e jogokból származtat-
ható igényei itt is eligazító
jellegűek. E vonatkozás-
ban, és ezekre a követelmé-

nyekre tekintettel rendezhetők a könyvtártípusok kérdései, az összevonások problémái, a több szerv által fenntartott könyvtárak „statusa” stb. A kontroll, az ellenőrzés többszintű kell legyen. Különösen hangsúlyosan vetődött itt fel a szak-
maiság, a szakszerűség kérdése, amely – ezen a ponton – immár nem tekinthető
korporatív jellegűnek, sőt. És a szakszerűség vonalán léphetnek be – épp ezen a
ponton – a különböző szakmai szervezetek. Ugyancsak a szakszerűség vonalán
jutott el a szeminárium (és juthat majd el a törvény) a hetedik csomaghoz, a
használók, szolgáltatások és gyűjtemények kérdésköréhez.

E hetedik csomag nemcsak technikai értelemben jelentette a szeminárium
vitáinak, állásfoglalásainak, javaslatainak lezárulását, de atekintetben is, hogy
innen már folyamatosan a törvényi szabályozás „alá” kerülnek a problémák. Pon-
tos határ itt nem húzható: e legkönyvtáribb kérdéseknek a csúcsa nyilvánvalóan
a törvény hatálya alá tartozik, jéghegyei azonban a mindennapi szakmai munka
„tengeralatti” régióinak részei.

Bárdosi Németh János

**Lélek
és
tenger**

E rövid összefoglalás csak mintegy csontvázát, logikai érvrendszerét vázolhat-
ta fel a szemináriumon elhangzottaknak. Mert – tán mondani is felesleges –
iszonyú mennyiségű szakmai megfontolás, érv, téma, aporia merült fel. A sze-
minárium korántsem mutatta azt a harmonikus képet, amilyennek talán a beszá-
moló olvastán tűnhet. Már csak azért sem, mert lehetetlennek látszott csak és

kizárólag az alapelveknél, a leendő-lehetséges törvény „szövegezésénél” leragadni. Szóba került hát a szemináriumon szinte minden, ami ma (és mindenkor) a szakmát foglalkoztatja. Éles összecsapások is voltak: egyetemi könyvtári koncepciók szembesültek szakkönyvtáriakkal, önkormányzatiak az OSZK-éival, kis-könyvtáraké a nagyokéval. Különösen heveny harc dúlt olyan kérdések körül, mint ingyenesség és térítés a szolgáltatásokban, a szolgáltatások volumene, a könyvtárközi kölcsönzés (megint csak kapcsolatos a térítéssel), a fenntartásra fordítható összegek garanciái, a köteles példányok kérdésköre (amely pedig sine qua nonja az OSZK egész szolgáltatási funkciókörének, sőt alapfeladatai elláthatóságának), az érdekvédelem antinómiái stb. Borsos-paprikás bírálatok is elhangzottak szép számmal, mindezekről azonban csak egy, a teljes anyagot bemutató összegzés adhatna képet. Papp István mindenestre igen részletes beszámolót fog nyújtani közelesen az egész szemináriumról, a *Könyvtári Figyelő* hasábjain. Az elkészült részanyagok némelyikét, legérdekesebbjeit pedig a 3K is közölni fogja, különösen azokat, amelyek önálló cikként is megállják a helyüket (számos anyag eleve nem ilyen szándékkal készült).

Külön összefoglalót igényelnének a külföldi hozzászólások (ezekre a szeminárium utolsó napján került sor). Érdekesebbjeire ugyancsak sort kerít majd a 3K. Azt azonban most is elmondhatjuk, hogy a külföldiek elsősorban a saját helyzetüket, törvényes ill. törvényen kívüli állapotukat ismertették leíró módon, nem annyira é cákat adva a magyar vitákhoz, mint inkább háttérrel nyújtva hozzájuk.

Vajda Kornél

A valódi elvárások

Tisztelt Kollégák!

Önök arra vállalkoztak, hogy a mai nap során szembenézzenek könyvtárosi mivoltunk egyik sarkalatos kérdésével: mik vagyunk? És mivé kell lennünk?

A vállalkozás tiszteletreméltó, de csapdákkal körülvett. És itt nem csak a tárgyilagos önarckép megrajzolásának nehézségeire gondolok. Azt sem könnyű megítélni, hogy mi a társadalom *valódi* elvárása a könyvtárral szemben, következőképp: velünk szemben.

Példaképpen és kiindulásként engedjék meg, hogy felidézzem a 80-as éveket, témánk szempontjából megvilágítva.

Ebben az évtizedben a szakmai tudatban a könyvtáros mint értékek megőrzője és közvetítője élt, a könyvtáros önmagát *nevelő* személyiségnek tartotta. És milyennek látták ugyanabban az évtizedben az olvasók (és a nem-olvasók) a könyvtárost? A könyvtárhasználati vizsgálatok kérdőíveinek egyértelmű tanúsága szerint szolgálatkész, udvarias és kulturált *kiszolgálót* láttak benne. S ha netán örültünk volna annak, hogy e vizsgálatok szerint az olvasók egyértelműen a könyvtárost tartották az intézmény legpozitívabb tényezőjének, örömeinket lelohasz-

totta, mikor ugyanezek az emberek a szakmák hierarchiába sorolásakor a könyvtárost a bolti eladó és a raktáros közé helyezték.

Az ellentmondó megnyilvánulások mögött kirajzolódik a 80-as évek arculata. Az évtized a stagnálás és a stagnálásba való beletörődés jegyében indult, a könyvtárakban is. Bár a könyvtárak állománya, felszereltsége, ha szerény mértékben is, de emelkedett, és a könyvtárosok státuszait sem fenyegette veszély, az olvasók fokozatosan elfordultak a könyvtáraktól, az igénybevétel mutatói előbb stagnáltak, majd fokozatosan visszaestek. A könyvtárosok nem nyerték meg lételemüket, a társadalom bizalmát, de ez a tény egzisztenciájukat lényegében nem befolyásolta. Hogyan hatott ez a torz, abnormis szituáció a könyvtárosi személyiségre? Bizonyára torzítóan. A lélektan törvényei szerint felléptek a védekezési mechanizmusok, a könyvtárosok egy része a valóságot megszépítő ideavilágba ringatta magát. A könyvtáros a humán értékek letéteményesének, őrzőjének és közvetítőjének érezte magát, a mind barbárabbá váló társadalom elhivatott nevelőjének, – miközben közönsége a könyv-áru raktárosát és kiszolgálóját látta benne, és a könyv-áru iránti fokozódó közönye mind jobban kiterjedt a könyvtárra és benne a könyvtárosra is.

Szokásunk dicséretére szolgál, hogy számos képviselője már az évfordulón bekövetkezett társadalmi változások előtt évekkel megfogalmazta az előbb vázolt út járhatatlanságát, s mondhatjuk, hogy szakmailag megelőlegezte a későbbi társadalmi változásokat. Kérdőjel került a túlhangsúlyozott nevelői – voltaképpen autokratikus – könyvtárosi magatartás elé, s előtérbe került az olvasói személyiség tisztelete – ami a polgári közkönyvtár eszmei fundamentuma – s nagyobb hangsúlyt kapott az olvasói igényekre orientált könyvtárosi attitűd. Bár a figyelmes és udvarias magatartás eddig is alapvető követelmény volt, most bebizonyosodott, hogy ez önmagában kevés, elégtelen. A szolgáltatásnak alapjaiban: tartalmában és módjában egyaránt a polgárok igényeire kell épülnie.

*

A továbbiakban három olyan társadalmi követelmény köré fogom csoportosítani mondanivalómat, melyeket meghatározó fontosságúnak tartok. Olyan társadalmi elvárások ezek, melyek mélyen belenyúlnak könyvtáraink belső életébe, és a könyvtárosnak nem pusztán új feladatot adnak, hanem merőben új személyiségvonásokat tételeznek föl.

1. Kezdjük a bőrünkön is érezni az eddig inkább elméletinek számító igazságot: perspektívikusan csak azok a könyvtárak számíthatnak a társadalom megfelelő támogatására, melyek szolgáltatásaikat maximálisan a használók dokumentum- és információigényéhez igazítják. Pontosabban: amelyek képesek az igényváltozások gyors és pontos észlelésére, s különösen érzékenyek a fizetőképes kereslettel jelentkező igényekkel szemben, és van bennük rugalmasság szolgáltatásaik dinamikus változtatásához.

Ez a követelmény a hagyományos könyvtárosi személyiségjegyekkel szemben más személyiségvonásokat igényel, olyanokat, melyeket leginkább a *menedzser* szóval tudunk összefoglalni. És hozzá kell tennem: nem csak a vezetőkről van szó, akiktől feladatuk eddig is megkövetelte a menedzseri tulajdonságokat.

KÁROLYI
AMY

BEZÁRT HÁZ

Ha a radikálisan használó-centrikus megközelítés nem hatja át a munkatársakat is, a vezető tehetetlen marad.

Az új elvárással együtt számos konfliktus is beépül szükségszerűen a könyvtárosok életébe. És itt nem egyszerűen a korszerűen új szemlélet és a tunyán elkényelmesedett régi szemlélet örök harcáról van szó. Az olvasói igényekre alapozó szemléletmód szembekerül más – vitathatatlan és fundamentális – értékekkel is. Például az állandó és radikális változás igénye ellene mond – vagy mondani látszik – a könyvtár egyik eszmei alappilléreinek: a stabilitásnak, a viszonylagos állandóságnak, a kialakult rend megőrzésének. A szellemi érték közvetítése elvének ellene mond az értéksemleges igénykielégítés elve. És az is kérdéses, hogy a menedzseri erényekkel ma-

gas fokon rendelkezők éppen a könyvtárban fogják-e látni személyiségük kibontakozásának megfelelő társadalmi terepét? És így tovább, a konfliktusok száma tovább lenne sorolható. De éppen az értékkonfliktusok számbavétele ad jó alkalmat arra, hogy gyakorlati problémáink fölé emelkedve távolabbi célunkat és stratégiánkat, vagyis könyvtárfilozófiánkat végiggondoljuk.

2. A társadalom másik – kimondott vagy rejtett – elvárása a könyvtárakkal szemben az *információs intézmény* felé való elmozdulás. A társadalom a „kemény” információs intézményeket egyre jobban preferálja (presztízsből is, anyagilag is), a hagyományosan „csak” kulturális intézményektől támogatását egyre jobban megvonja.

A könyvtárak válaszút előtt állnak. Az egyik út: kettészakadnak egyfelől elegáns, gazdag információs elit-könyvtárakra, másfelől a hajdani népkönyvtárak szintjére süllyedő szegény közművelődésiekre. A másik út: a közművelődési könyvtárak is a jelenleginél nagyobb részt vállalnak a korszerű eszközökkel történő információ-közvetítésből.

Eme könyvtárpolitikai kitérő csak látszólag áll távol témánktól, a könyvtáros személyiségének kérdéseitől. Aligha kell a tisztelt hallgatók előtt részleteznem,

hogy az informatikus szakmai személyiségvonásai milyen alapvetően különböznek a hagyományos könyvtárosi személyiségvonásoktól. Az informatika a matematika hidegen racionális rendjére épül, a hagyományos közművelődési könyvtári munka az esztétikum és humánium emocionális értékrendjére. Sok könyvtárban megfigyelhető a belső konfliktus vagy legalábbis az idegenkedés egyfelől a kemény és utilitárius világot képviselő informatikusok (vagy ilyen beállítottságú könyvtárosok), másfelől a lágyabb és emocionálisabb világot hordozó könyvtárosok között.

Összegezve: a korszerű informatika térnyerése a könyvtárakban nemcsak technológiaváltást jelent, hanem szakmai, sőt: emberi szemléletmód-váltást is, átalakulást, megújulást és elkerülhetetlen konfliktusokat.

3. Váztam a menedzser-típusú könyvtárosi ideaképet, mely mögött az az elemi igény áll, hogy a könyvtár tartson jobban lépést a társadalmi igényekkel, és váztam az informátor-típusú ideaképet, mely mögött az az igény feszül, hogy a könyvtár tartson jobban lépést az információs technika fejlődésével. Mindkét ideakép mögött manifeszt szakmai és társadalmi elvárás van. Harmadikként egy olyan könyvtárosi szerepről szeretnék szólni, mely iránt ritkán nyilvánul meg napjainkban nyílt, megfogalmazott társadalmi elvárás, nekem mégis meggyőződésem, hogy a közkönyvtár társadalmi felelősségét nagyobb távlatokban vizsgálva a legfontosabb területre érkezünk.

A könyvtár tágan értelmezett *szociális szerepéről* van szó.

Ha körülnézünk a világban, s mégoly felületesen is, de tájékozódunk a nyugati, gazdagabb és fejlettebb könyvtárügyeket foglalkoztató problémákról, azt látjuk, hogy a nyugati könyvtárosok könyvtáraikat többnek vallják a dokumentum- és információközvetítés mégoly tökéletes mechanikus eszközénél: a *társadalmi kommunikáció* legfontosabb intézményének tekintik. Nincs még egy olyan hely, – állítják, s joggal – ahol a társadalom tagjai kötetlenebbül találkoznak egymással és cserélnének eszmét (szó szerinti és átvitt, kommunikációs értelemben is), mint a társadalom legnagyobb találkozóhelyén, a könyvtárban. S mindehhez tegyük hozzá: a könyvtár a társadalmi hátrányos helyzet egyik súlyos területének, az információs hátránynak leghatásosabb kiegyenlítője, alapvetően fontos szociális intézmény. (Legalábbis a skandináv, az angol, az amerikai könyvtárosok törekvése és szándéka szerint.)

Európának azon a táján, ahol mi élünk, a társadalmak hallatlan erőfeszítéseket tesznek a megbomlott gazdasági, pénzügyi egyensúly helyreállítására. De vajon a társadalom mentális egyensúlya nem bomlott-e meg hasonlóképpen? Vajon nem kell-e hasonló erőfeszítéseket tennünk nekünk, egy vadkapitalista tendenciákat hordozó, a jövőjéért küzdő társadalom könyvtárosainak a mentális, szellemi elbizonytalanodás, eldurvulás és útvesztés ellensúlyozására?

Milyen könyvtárosi személyiségjegyeket kíván a könyvtár szociális feladatának teljesítése? Szociális érzékenységet, kommunikációs készséget, humánus elkötelezettséget, aktív szívéllyességet s mindenekelőtt: segítőkészséget. Összejövetlünk meghívójában, a program ismertetésében szerepel egy jelző, az „utálatos”. Az előzőekben pontosan az „utálatos” magatartás ellenkezőjének változatait mondtam el.

Itt azonban fel kell tennem egy kérdést: a könyvtár-leépítések mai korszakában a minket körülvevő, fenntartó és leépítő társadalom nem „utálatos”? Kívánhatjuk-e egy szakma képviselőitől, hogy barátságosan mosolyogjanak rá a barátságatlanokra is?

Engedjenek meg itt egy kis kitérőt.

Az egyik helyi szakmai lap nemrég vitaindító cikkben rákérdezett a könyvtárosok – közelebbről a gyermekkönyvtárosok – szakmai problémáira. Több súlyos problémát sorolt fel, szervezeti, anyagi, állománygyarapítási, ellátási gondokat. És feltette ezt a kérdést: Rá tudnak-e még mosolyogni a gyermekkönyvtárosok a gyerekekre? A reagálás meglepő volt: a vita kérdései közül ezzel foglalkoztak messze a legtöbben, ez a kérdés érintette a megszólítottakat a legmélyebben. – Egyféle válasz ez, a szó szerinti kérdés mögötti kérdésre is.

Van egy másik, párhuzamos történetem is. Nagyjából ugyanekkor egy kis, új elit könyvtár (hozzáteszem, szakmailag kiválónak ismert könyvtárról van szó) vezetője arra szólította fel beosztottait, hogy ne mosolyogjanak – régi szokásuk szerint – az olvasókra. „Maguk nem stewardess-ek.”

Hát ez is egyfajta válasz a kérdésre. S valóban nem vagyunk stewardess-ek. Mik is vagyunk?

Tisztelt Kollégák!

Három könyvtárosi ideálképet vázoltam fel: a társadalmi változásokra dinamikusan reagáló menedzser-könyvtáros képét, a technológiai változásokra gyorsan reagáló informatikus-könyvtáros, és a társadalom mélyáramlataira válaszoló, szociális érzékenységű könyvtáros képét. Kérdés, hogy összeegyeztethetők-e ezek egyáltalán?

A könyvtárosképzés belső ellentmondásain töprengve egy angol szakcikk szerzője azt javasolja: a szakma egyes rétegeinek szervezzenek külön menedzserképzést, más rétegeknek pedig informátor képzést. Legyen tehát menedzserkönyvtáros, informátor-könyvtáros és könyvtáros-könyvtáros? – kérdem én.

Erről a humorista Karinthy Frigyes mondása jut eszembe: „Álmomban két macska voltam és játszottam egymással.”

Könyvtárosképünk mérlegelésekor most három macska vagyunk és játszunk egymással. De hát sokszor a játék az, amiben sorsdöntő kérdések modelleződnek.

Ebben az értelemben kívánok Önöknek délutánra jó „játékot.”

Katsányi Sándor

(Elhangzott a kelet-magyarországi és szlovákiai könyvtárosok szakmai tanácskozásán; Miskolc–Lillafüred, 1995. okt. 5.)

A Nemzetközi Bibliológiai Társaságról

Viszonylag szűk szakmai körben ismert ez a Társaság, francia betűrövidítéssel A.I.B. (Association Internationale de Bibliologie), nemzetközileg és magyar vonatkozásban egyaránt. Ennek fő oka az A.I.B. teljesen frankofon jellege, hivatalos nyelve kizárólag a francia. Az A.I.B. a párizsi alapítású S.B.S.-ből nőtt ki (Société de Bibliologie), amelynek érdeklődési köre az „írás mesterségekre” – kiadás, terjesztés, szakirodalmi információtudomány, művelődéstörténet, olvasásszociológia széles értelemben vett körére és vizsgálatára terjed ki. Létrehozói főleg egyetemi emberek voltak *Robert Estivals*-nak, a bordeaux-i III. Egyetem tanára irányításával (itt működött *Robert Escarpit*, az olvasásszociológia nemzetközi hírű mestere).

*

Az A.I.B.-ét 1988-ban egy tuniszi kollokviumon alapították meg több évi előkészítő munka után. Négy alapító tagja: *Elena Savova* (a Bolgár Tudományos Akadémia könyvtárigazgatója), *Robert Estivals* (ld. fent), *El Fani* (tuniszi Kulturális Minisztérium) és e tájékoztató közlemény szerzője.

Magyarországon néhány érdeklődő kutató részvételével *Köpeczi Béla* akadémikus elnökle alatt informális jelleggel létrejött egy bibliológiai kutató munkacsoport. Ebben résztvesznek Lőrincz Judit olvasásszociológus (OSZK), Fülöp Géza, az irodalomtudomány doktora (ELTE), Sebestyén György docens az irodalomtudomány PhD (ELTE), Büky Béla, az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, esetenkénti programokban Szabolcsi Miklós akadémikus és mások. Budapesti kutatási kollokviumán ez év augusztusában előadást tartott Havas Katalin (FSZEK), Kardos Krisztina (OK), Fogarassy Miklós (OSZK) és mások. A könyvtárszakma, különösen közép-európai vonatkozásban erősen képviselt. Magyarországon eddig két rendezvényre került sor: 1985-ben magyar-francia kollokvium az írás és az új technológiák összefüggéseiről és egy nemzetközi kutatási kollokvium 1995-ben az írásbeli kommunikációs rendszer alakulásáról Közép-Európában 1985-től.

Az A.I.B.-nek jelenleg 9 szervezeti tagja van (Algéria, Belgium, Bulgária, Franciaország, Kanada–Québec, Magyarország, Spanyolország, Tunisz, Zaire) és egyéni résztvevői Csehországból, Lengyelországból, Németországból és Szlovákiából.

De a legtöbbet az A.I.B.-ről, mint minden tudományos egyesületről, kutatási programja, publikációs tevékenysége, kollokviumainak témája árul el. Röviden ezekről.

Kutatási programja 10 témát ölel fel, a lényegesebbek ezek közül: a bibliológia klasszikusainak kiadása (Paul Otlet francianyelvű alapművének reprintje a dokumentációról, a könyvek könyvéről), az írástudományok enciklopédiája (az UNESCO támogatásával 1993-ban jelent meg magyar közreműködéssel. – Sza-

Rejtett kincsek nyomában

BARANYAI NÉPMONDAGYŰJTEMÉNY

bolcsi Miklós, Lőrincz Judit, Büky Béla), cenzúra-kutatás (a kanadai Pierre Hébert irányításával), a közép-európai „írásmesterségek” a változások korában (prágai kollokvium 1994-ben, Budapesten 1995-ben), bibliológiai bibliográfiai számítógépes program, bibliológiai teaurusz kidolgozás. 1981-től bilaterális, de több ország részvételével rendezett kollokviumok a nemzetközi tanácskozások után néhány tematikája: bibliológia, társadalom és fejlődés (Szófia 1988); a bibliológia elmélete, módszertana és kutatása (Párizs 1989); bibliológia, kommunikációs kultúra (Tunisz 1990); kiadás és hatalom (Sherbrooke 1993); végül 1995 októberében „Új tech-

nológiák, társadalmi modellek és az írásbeli kommunikáció tudományai” (3 magyar előadással). E kollokviumok előadásai kötetekben jelentek meg, vagy kivonatossan az A.I.B. folyóiratában, a Revue de Bibliologie-ban, amelynek nemzetközivé tétele francia-angol nyelvű kiadásában napirendre került. Talán ez lesz az elkövetkező végrehajtó bizottsági két éves ciklus legfőbb feladata – és éppen budapesti szervezéssel.

Az 1995 októberi párizsi kollokviumon ugyanis francia és kanadai javaslatra az A.I.B. bejegyzett párizsi székhelyének fenntartása mellett Végrehajtó Bizottsága Budapestre került át Sherbrooke-ból (Kanada–Québec). Elnöke e tájékoztató közlemény szerzője, alelnökei Kaddache professzor Algírból, Guy Péla-chaud docens (Le Mans Egyetem), főtitkár Lőrincz Judit (OSZK), főtitkár-helyettes és pénzügyi felelős Sebestyén György (ELTE), tagjai még hivatalból Estivals professzor, a Tudományos Tanács elnöke és Jacques Michon irodalomtörténész professzor (Sherbrooke Egyetem) leköszönő elnök.

Nem tulajdonítok különleges jelentőséget sem az A.I.B.-nek, sem Végrehajtó Bizottsága áthelyezésének Budapestre magyar tisztségviselők irányítása alatt. De azért ez annyit jelent, hogy a magyar írásmesterségeket és benne a könyvtárosságot újabb nemzetközi elismerés érte és e szakmának nem igazán értékén történő megbecsülése körülményei között ez figyelmet érdemel, talán önbecsülésének is jót tesz.

Rózsa György